

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj X.

V sredo 4. februaria (poznolimna) 1852.

List 10.

Pogovori o novim colu

z oziram na kmetijstvo in obertnijstvo.

Zadnji dan pretekliga mesca je klenkalo starim colnim postavam našiga cesarstva, — 1. dan tega mesca se je začela nova postava. „Novice“ so o ti važni premembi že lani večkrat govorile, in so to novino pozdravile z veseljem, ker bo občinstvu v gotov dobiček, čeravno bo — tega ne more nihče tajiti — iz začetka marsikterimu fabrikantu in obertniku morebiti hudo djala.

Nova colna postava zadeva blago vunanjih ptujih dežel Angleškiga, Francoskiga, Nemškiga itd., iz katerih se sme od 1. svečana vsaktero ptuje blago v dežele našiga cesarstva proti temu vpeljati, da se od njega primerin col odrajta, kadar pride čez mejo v naše cesarstvo.

Dosihmal se to z nekterim blagam ni smelo ali celò ne zgoditi, ali je bila colna tarifa za vpeljanje taciga blaga silno velika.

Ta postava se imenuje kupčijsko zabranilo, — sedanja nova postava pa je zavétni ali varovavni col, in stoji ravno v sredi med unim, ki prepové vpeljanje ptujiga blaga, in med tistim, po katerim je vpeljanje vsaciga ptujiga blaga celò brez cola pripušeno in se svobodna kupčija imenuje. To so 3 kupčijske stopnje. — Naša vlada je zapustila 1. svečana staro šego, in se je pomaknila eno stopnjo naprej, ter sedaj pripusti vpeljanje vsaciga ptujiga blaga, tode z naklado taciga cola, da bojo zamogle naše domače fabrike, obertnije in rokodelstva zraven ptujiga blaga obstati.

Ko smo v razjasnenje noviga cola to omenili, kar so Novice v 3. listu lanjskiga tečaja obširniši povedale, se hočemo sedaj pomeniti: kako kaže ta nova postava prihodnje za kmetijstvo in obertnijstvo?

Ker nam pa ni moč te reči bolj jasno in bolj po domače razložiti, kakor jo je nemški časnik Štajarske kmetijske družbe razložil, prestavimo to, kar smo ondi brali, v naše „Novice“.

Lahka prodaja izdelkov je podlaga dobriga stanja obertnikov in rokodelov; kjer se dobro speča to, kar se izdelava, ondi gré obertnijstvo in rokodelstvo dobro spod rok in veselo cvetè. Kakor pa se število fabrik, obertnikov in rokodelcov množi, prodajakmet tudi vse svoje poljske pridelke ložji in boljši. Zato imajo tisti kmetovavci popolnoma prav, kateri pravijo, da brez obertnijstva in rokodelstva tudi za kmetijstvo dobro ni, in da obertnija je dobrotljiva mati, ki daje zemljišem več vrednost in kmetijstvu krepko podporo.

Poglejmo: ali to niso prazne besede in ozirimo se enmalo po svetu! V nar bližnji okolici perviga obertnijskiga mesta na svetu Londona na Angleškem je obertnija povikšala ceno zemljiš tako, da od eniga orala (joha) se plača na leto 250 fl. najemšine ali štanta, — po takim ima en oral grunta ondi 5000 fl. vrednosti; — v okolicaah tudi imenitnih obertnijskih mest Dunaja, Prage in Berna se plača letna najemšina od orala po 100 do 160 fl., kar daje enimu oralu vrednost okoli 2000 do 3200 fl.; — v nar bližnji okolici Gradca se plača oral zemlje že po 800 do 1000 fl., — blizo Ljubljane po 400—500 fl. itd. *). Poglejmo pa nasprot v take dežele, kjer ni ali je celò malo fabrik in obertnij, kakor na Horvaškem, Ogerskim, v Galiciji, Bukovini itd. in zvedili bomo, da se en oral dobriga zemljiša tukaj lahko za 50 ali k večimu za 100 fl. dobi. —

Iz teh števil se očividno razvidi, koliko premore obertnijstvo za poboljšek kmetijstva; za to bo gotovo vsak kmetovavec z veseljem sprejel vsako napravo, po kateri se zamore obertnijstvo dežele povzdigniti.

(Konec sledi.)

Premišljevanje, kako se prihodnjič povodnjim ubraniti.

(Konec.)

Da se ta namen berž ko je mogoče doseže, je tedaj pred vsim potreba, da se vlada dveh reči koj loti, namreč da: 1) skrbno obdelovanje cesarskih gojzdov in gojzdnih krajev vpelje, in 2) da struge in bregove rék in nekterih hudournikov tako poravná, da ne bojo ob povodnjih take škode delale. Za poravnanje nekterih rek, kakor za Anizo, Paltno, Muro, Dravo, Ziljo, Savo in Savino je že mnogo preddelov (Vorarbeiten) gotovih, in ker so cesar milostno blagovolili posebniga možá na vse tiste kraje poslati, kjer je lani voda strašno škodo prizadjala, se je nadjati, da bojo enkrat uslišane mnoge tožbe o poravnanju vodotokov, in da se bo delo, h katerimu se že tako dolgo pripravki delajo, tudi začelo in dognalo.

Še ena potreba za pogojzdenje gojzdov obstoji tudi v tem, da bi se kakošna pot iznajdla: kako bi se zamoglo sème gojzdniga drevja nepremožnim kmetam brez plačila dariti, ker se v višjih gorah le malo sémna pridela; kdor ga pa kupiti mora, ga mora drago plačati; tako, postavim, velja cent smrečjiga sémna sedaj okoli 24 do 30 fl., mecesnoviga 55 do 60 fl., borovceviga

*) Se vé, da je ta cena nar višji cena.

60 do 70 fl. Ko bi se pa moglo nekaj let zaporedoma vsako leto za kakih 500 fl. sémena kupiti, in bi se to revnim kmetam za pogojzdenje njih gojzdov podelilo, bi to vstanovilo pomladenje naših zapuštenih ali celò pokončanih gojzdov.

Nova gojzdnarska družba, ki se bo začela letos za vse gorate dežele našiga cesarstva, kakor za Štajarsko, Koroško, Krajnsko, Solnograško itd., ima ravno v tem tudi lepo in važno nalogo poskerbeti, kako bi se zamoglo kaj denarjev nabrati za nakupovanje sémena gojzdnih drevés, ki bi se potem po določenih pravilih revnim kmetam brez plačila vsako leto delilo.

Nadjati se je tudi, da se bo nadepolna gojzdnarska družba tega početja krepko lotila. Da bo pa zamogla tečno delati, je pa tudi treba, da pristopi mnogo udov k nji, ki jo bojo podpirali z dušno in denarno močjó.

(Po Štaj. »Wochenblatt«.)

Pomenki o „Zori“.

(Dalje.)

Prašam tudi, ako bi se jeli po izgledu „Zore“ ravnati, in bi se jel Čeh proti Serbu, Slovenec proti Poljaku, Poljak proti Rusu bližati, ter bi se bližali križem na levo in desno, ali bi ne bil velik Babel od Balta do Jadre, od Turov do Kamšadke?

Vendar take zmešnjave nas bo obvarovala zdrava pamet naših bratov, ki se do zdaj še nič kaj ne pripravljajo, da bi nam na proti prišli. Praša se tedaj: doklej se bomo z „Zoro“ bližali? Ona je zdaj nastavila pot proti jugu, — ali na jugu se, kolikor po skušnjah vémo, le smeja, med tem ko se Slovenci jezimo. Še enkrat tedaj: ali se bomo notri doli bližali? Na sredi pota ostajati, ako oni na proti ne pridejo, bi bilo, se zna, nespametno, ker bi bil vés prejšni trud zastoj storjen. Do konca bližati se ima pa spet drugo napako: vés medpotni jezik bi bil le za jezikoslovce, ne za narod, ker bi ne bil, kakor „Zora“ sama pravi, stanoviten, ampak premenljiv; kar danes velja, bi bilo jutri od še bližnjega spodrinjeno, toraj, ker bi bilo vse v toku, bi se narod novega jezika ne mogel naučiti, i celi čas našega bližanja bi moral on brez poduka ostati. Prašam tedaj: jeli pametno, veliko časa z mešanjem besedo kvariti, truditi, napenjati i prepirati se, i naposled, hudo potivši se, tje stopiti, kamor bi brez ovinkov veliko hitreje i lože dospeli. Jeli prav meni nič tebi nič jedino sredstvo, ki nas z narodom veže, proč vreči, ter za nekim, ki je še v božjih rokah, dirjati, i pustiti, da zanemarjeni narod glada umira?!

Mislím, da je dovolj govorjenja bilo pokazati, da svét, ktereга „Zora“ izpeljuje, ni ne mogoč, ne dober, — da je toraj želeti, da bi se nje bogato obdarjeni pisatelji po poti, ki nikamor ne vodi, ne trudili, ampak pero drugim, bolj vspešnim delom posvetili.

Ali Slovencev, poreče kdo, nas je vendar za veliko slovstvo le premalo! Res je, odgovorim, da bi tako ne bilo! pa imamo vendar že dela, kterih slava nikdar ne bo potamnela, ki jih bodo še takrat visoko spoštovali, kadar se bo občni slavenski jezik po naših mestih in terjih glasil. Tudi vsi dobro vémo, da moramo jedín jezik imeti; pa tam iskati ga, kjer se ne najde, je nespametno. Ravno tako hiteti pred vsemi družimi, čeravno bi nas naša gorečnost častiti znala, vendar ni po vse razumno, ker mi ne dajemo postav, i nikogar ne moremo siliti, da bi nasledoval. Sej naši bratje vsi to potrebo z nami vred čutijo, i pamet jim je dana kakor nam; hodimo toraj ž njimi. da naša

pot ne bodo zastoj. Dokler pa oni čakajo, postojmo tudi mi, pisaje med tem, kar narodu koristi, po domače, čisto i složno. Izobrazujmo besedo ko doslej po narodu, z obzirom na stari jezik i narečja bratov, toda derže se pravih mej, — i obljubim, da bodo naše bukve bolj na široko brane, kakor bi mešanica kadaj upati smela. Med nami naj kraljuje sloga i ljubezen. Vedno se še pošast medsebojnega merzenja noče popolnoma zgubiti. Naši predniki, stari Slovenci, ko so te kraje posedli, ter se jedni na Krajnskem, drugi na Štajarskem, Koroškem, Goriškem in Primorskem poselili, so bili, vidivši se ločene po visokih gorah in globokih vodah, gotovo hudo žalostni, ker si v silah niso tako lahko pomagati mogli; mi pa njih vnuki bi včasi napotja naše vezi še skoraj poveksali radi! Koliko lepše se znajo naši šolski mladenči obnašati, kteri sošedši se v najlepšem kraju, ki ga pesnik „raj krajnske dežele“ imenuje, nobenega razločka niso delali v gorečem pozdravljevanji, v bratovskem objemovanji, v ljubeznjivem vedenji. Vezi prijateljstva so sklepali ne Korošec s Korošcem, Štajarc s Štajarcem, Krajnec s Krajncem, ampak Slovenci so Slovencem. Stara svada je bežala delječ pred njihovimi nadušenimi pesmami, ki so se soglasno ob zelenih bregovih jezera razlegale. Blagor domovini, ki se takošnega naraščaja nadjati smé, i blagor jej, ako bi se možje ne sramovali mladenčev posnemati!

(Konee sledi).

Novičar iz slovanskih krajev.

P. Od kraja jadarškiga morja. Konec pretečeniga mesca je v Terstu deželni zakonik na svitlo prišel, s kterim se razdeljenje naše primorske kronovine, razun teržaškiga mesta, potem pregled prostora in število županij in njih prebivavcov in učilnic na znanje da. Kratik izpis bi utegníl Primorcam in sploh Slovincam dopadljiv biti — in želimo, da bi domorodci drugih krajev enake preglede oznanili, da našo slovensko domovino bolj poznamo.

Primorska kronovina razun Teržaškiga mesta ima 427.870 duš, ktere so pa po okrajnih poglavarstvih razdeljene, kakor sledí: Goriško 71.167, Gradiška 55.772, Tomin 41.060, Sežana 27.208, Pazin 35.558, Kopar 43.899, Matavun 42.433, Rovinj 40.554, Volovsko 37.461 in Losinj 32.667 — tedaj ima Goriško glavarstvo nar več, in Sežansko nar manj prebivavcov. — Na Goriškem ima nar več prebivavcov Goriška županija z 11.250 dušami (v mestu 9970), potem Koboridska 6715 in Bovečka 6448 duš; v Istrii pa Kastavska z 12.847, Rovinjska z 10920 in Porečka z 9421 dušami.

V celi kronovini je 239 županij (102 na Goriškem in 137 na Istrianskem) z 1.291.010 orali in 338 □sež. Nar večí županija na Goriškem je Bovečka z 31.557 orali in 802 □sež, na Istrianskem Kreska (Cherso) z 58.331 orali in 985 □sež.

Med posamesnimi županijami jih je dokaj brez učilnic, med tem so tudi take, ki imajo 1000 in več duš in lastniga duhovna, kakor Ternova, Tomnica, Dolenja, Soča, Zgonik itd. na Goriškem. Dolenjska županija ima 2410 duš v 2 farah: v Mirniku in Kožbani, in vendar ste obedve brez šol. Na Istrianskem jih je med 137 županijami clò 61 brez učilnic, akoravno imajo skor vse te lastne fare. Ni tedaj čuda, da po Istrii malokdo brati in pisati zna, posebno po kmetih, ker so učilnice skor samo le po mestih, in tedaj večidel čisto laške. Na Kvarnarskih otokih pa ni nejedne srenje brez učilnice; Kerški škof so, kakor smo večkrat čuli, posebno za šole skerbni. Slava jim!